

NAVs bedriftsundersøkelse høsten 2007

Av: JOHANNES SØRBØ OG TORBJØRN ÅRETHUN

SAMMENDRAG OG HOVEDFUNN

NAV har gjennomført en ny bedriftsundersøkelse i høst. Denne undersøkelsen viser at bedriftene regner med høy sysselsettingsvekst også det kommende året. Nesten fire av ti bedrifter forventer en økning i sysselsettingen, mens kun syv prosent av bedriftene sier at de venter nedbemanning. IKT-bedriftene er sammen med bedriftene innen bygg og anlegg de mest optimistiske, men det er også stor optimisme innen eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting og deler av industrien. Kommunikasjon er den eneste næringen hvor andelen bedrifter som venter redusert sysselsetting er høyere enn andelen som venter økt sysselsetting.

I høstens undersøkelse oppgir 44 prosent av bedriftene at de har rekrutteringsproblem, og halvparten av disse sier at problemene er så alvorlige at de har færre ansatte enn de ellers ville hatt. Mangelen på arbeidskraft summerer seg til 132 400 personer, og er størst innen eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting, varehandel, og bygg og anlegg. Det er spesielt stor mangel på fagarbeidere innen industri og bygg og anlegg, samt transportmedarbeidere, sivilingeniører og ingeniører.

Innen offentlig sektor ser rekrutteringsproblemer ut til å være relativt små.

På spørsmål om bedriftene forventer å rekruttere arbeidskraft fra utlandet det kommende året, ser vi at næringene med størst rekrutteringsproblem også ønsker dette. Innen industrien, bygg og anlegg, hotell og restaurant, bergverksdrift og utvinning av olje og gass, ønsker omtrent hver femte bedrift å rekruttere medarbeidere fra utlandet. Størst behov for arbeidskraft fra utlandet er det likevel innen jordbruk, skogbruk og fiske, hvor hver tredje bedrift ønsker å benytte utenlandsk arbeidskraft i løpet av det neste året. Dette henger trolig sammen med et stort behov for arbeidskraft i forbindelse med innhøsting og annet sesongarbeid.

OM NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

NAV gjennomfører hver vår en bedriftsundersøkelse. I år har NAV for første gang utført en bedriftsundersøkelse også om høsten. I denne undersøkelsen er utvalget mindre enn i vårens undersøkelse. Det vil derfor kun presenteres

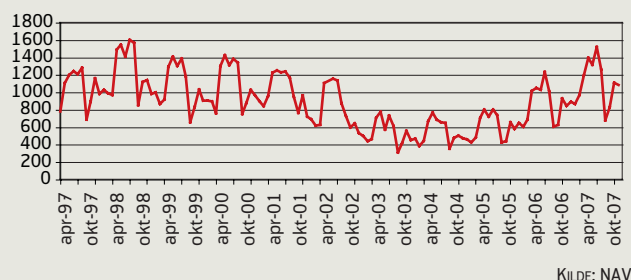
resultat på landsnivå, og ikke for hvert fylke slik som i vårundersøkelsen.

Formålet med bedriftsundersøkelsen er at den skal gi kunnskap om etterspørselssiden på arbeidsmarkedet, og samtidig kunne si noe om næringslivets og offentlige eta-

Sammenlignbarhet mellom vår- og høstundersøkelsen

Resultatene fra NAVs to årlige bedriftsundersøkelser vil ikke være sammenlignbare. Etterspørselen etter arbeidskraft varierer med årstiden, og dette vil også gjelde mangelen på arbeidskraft. Målt ved tilgangen på ledige stillinger ser vi av

Figur 1:
Tilgang ledige stillinger offentliggjort i media per virkedag. Januar 1997-oktober 2007.

KILDE: NAV

figur 1 at det er et klart sesongmønster i etterspørselen etter arbeidskraft. Tilgangen på ledige stillinger er høyest i perioden mars til mai, noe som til en viss grad kan forklares med utlysning av sommerjobber. Videre øker tilgangen på ledige stillinger de første månedene på høsten, før den gjerne går ned fram mot desember. Det at den ene bedriftsundersøkelsen er i mars/april, mens den andre er i oktober vil altså i seg selv gjøre at resultatene ikke er sammenlignbare.

Metoden for datainnsamling i de to undersøkelsene er også ulik. I vårundersøkelsen har NAVs fylkeskontor ansvaret for datainnsamlingen. Denne undersøkelsen foregår i all hovedsak postalt, men fylkene kan også benytte telefon eller bedriftsbesøk for å innhente svar. I høstens undersøkelse tok TNS Gallup seg av utsending av spørreskjema og innhenting av svar. I høstens undersøkelse foregikk utsending av spørreskjema både postalt, men også per e-post. Dette kan påvirke både hvem som svarer og hva som svares, og vil dermed også bidra til at resultatene fra de to undersøkelsene ikke er direkte sammenlignbare.

ters behov for ulike typer arbeidskraft i den nærmeste framtid. Denne kunnskapen bidrar til at NAV kan yte bedre service overfor arbeidssøkere og arbeidsgivere. Også for allmennheten og andre beslutningstakere gir NAVs bedriftsundersøkelse nyttig informasjon om tilpasningsproblemene på arbeidsmarkedet.

I høstens bedriftsundersøkelse svarte 1 681 bedrifter, noe som ga en svarprosent på 57. Undersøkelsen ble gjennomført i oktober 2007.

Det stilles i alt seks spørsmål i undersøkelsen. Spørsmålene avdekker bedriftenes anslag på antall ansatte ett år fram i tid, hvilke næringer som venter særlig stor etterspørsel etter arbeidskraft, om bedriftene forventer å rekruttere arbeidskraft fra utlandet det neste året, og om bedriftene i dag har rekrutteringsproblem innenfor spesifikke yrker. For mer om metoden som benyttes i NAVs bedriftsundersøkelse, se det metodiske vedlegget.

Yrker og næringer

Vi vil presentere en del resultater for ulike yrker og næringer. Det er viktig å merke seg at inndelingen i yrker og næringer bygger på forskjellige klassifiseringsprinsipper. Næring viser hva slags produksjon som hovedsakelig foregår i virksomheten, mens yrkesbetegnelsen viser hva slags arbeidsoppgaver som tilfaller en sysselsatt. Innenfor den enkelte næring vil det finnes et bredt spekter av yrker. NAV har ingen statistisk oversikt over hvordan yrkene fordeles seg under næringsgruppene.

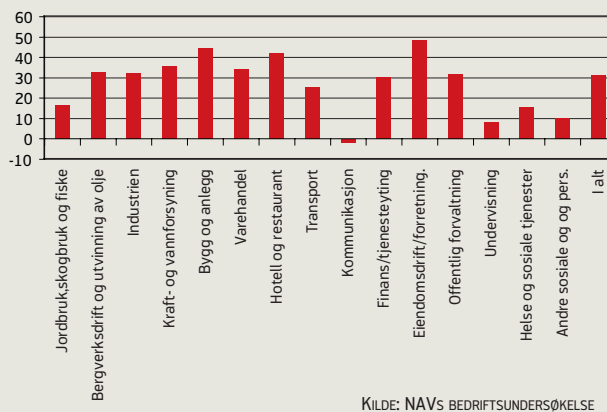
NAVs sysselsettingsbarometer

Arbeids- og velferdsdirektoratet utarbeider et sysselsettingsbarometer basert på resultatene fra undersøkelsen. Tallverdien i sysselsettingsbarometeret viser nettoøkningen, og er differansen mellom prosentvis andel bedrifter som oppgir at de forventer vekst i sysselsettingen og prosentvis andel bedrifter som forventer nedgang. Nettoøkningen er en indikasjon på virksomhetenes optimisme det kommende året. En høy verdi på sysselsettingsbarometeret er et tegn på stor etterspørsel etter arbeidskraft.

Sysselsettingsbarometeret bygger på bedriftenes vurderinger av den forventede størrelsen på arbeidsstokken i det kommende året. På bakgrunn av bedriftenes anslag er besvarelsene sortert etter andel bedrifter innenfor den enkelte næring som forventer økning, nedgang og uendret sysselsetting om ett år. Barometerets tallgrunnlag er derfor ikke påvirket av hvor mange personer en eventuell endring i sysselsettingen summerer seg til.

Rekrutteringsproblem har en viss effekt på sysselsettingsbarometeret. På bakgrunn av erfaring fra tidligere bedriftsundersøkelser vet vi at bedriftene ikke tar tilstrekkelig hensyn til begrensninger på tilbudssiden i arbeidsmarkedet. Dette kan påvirke realisert sysselsetting.

Figur 2:
NAVs sysselsettingsbarometer. Resultater fordelt på næringer. I prosent.

TO AV FEM BEDRIFTER FORVENTER ØKT BEMANNING DET NESTE ÅRET

Norge har siden sommeren 2003 vært inne i en oppgangskonjunktur og de ulike delene av arbeidsmarkedet har gradvis strammet seg til. Sysselsettingsveksten fra 2006 til 2007 blir trolig den største siden Arbeidskraftundersøkelsene startet opp i 1972, mens den registrerte ledigheten blir den laveste på 20 år. Den høye aktiviteten på arbeidsmarkedet reflekteres også i resultatene fra bedriftsundersøkelsen. Figur 2 viser NAVs sysselsettingsbarometer høsten 2007 fordelt på næringsgrupper.

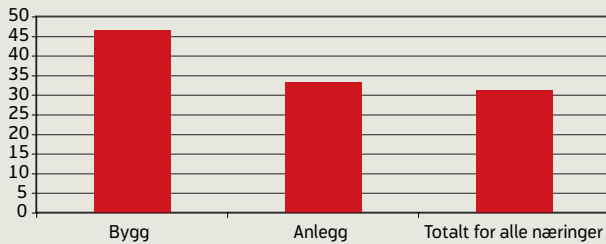
I høstens undersøkelse oppgir 38 prosent av bedriftene at de venter økt bemanning det kommende året, mens kun sju prosent av bedriftene venter redusert sysselsetting. Når nesten to av fem bedrifter forventer flere ansatte i egen bedrift om ett år, gir dette indikasjoner på at etterspørselen etter arbeidskraft vil holde seg på et svært høyt nivå også gjennom 2008.

Stor optimisme i bygge- og anleggsnæringen

En betydelig vekst i husholdningenes disponible realinntekter, bl.a. som følge av lav realrente og økt sysselsetting, har ført til en kraftig vekst i boliginvesteringene og boligprisene de siste 5 årene. De økte boligprisene har i sin tur stimulert boligbyggingen ytterligere. Antallet sysselsatte i bygge- og anleggsnæringen har økt med over 60 000 personer, eller 13 prosent, siden 2003¹. I den samme perioden har antallet helt ledige registrert hos NAV, med bakgrunn fra bygge- og anleggsyrker, gått ned med 58 prosent. En betydelig arbeidsinnvandring til næringen, særlig fra Sverige, Polen og Baltikum, har bidratt til at den sterke

¹ Når vi sammenligner 2007 med 2003 er det gjennomsnittstall for de tre første kvartalene som er brukt. 2003 er valgt som sammenligningsår fordi det var da arbeidsmarkedet snudde og arbeidsledigheten begynte å synke.

Figur 3:
NAV's sysselsettingsbarometer. Resultater innen bygg og anlegg.

KILDE: NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

veksten i etterspørselen ikke har gitt nevneverdige utslag på lønnsveksten.

I løpet av 2007 har veksten i boliginvesteringene flatet ut og i 3. kvartal ble det flere steder registrert en nedgang i boligprisene. Noe av denne utviklingen skyldes trolig det økte rentenivået. Investeringene i anleggssektoren er imidlertid fortsatt i kraftig vekst.

Høstens bedriftsundersøkelse viser at over halvparten av bedriftene innenfor byggenæringen forventer en økning i antall ansatte det neste året, mens mer enn fire av ti bedrifter innen anleggsnæringen gjør det samme. Den fortsatt sterke veksten i anleggssektoren, forventningene om en betydelig reallønnsvekst i husholdningene også i de nærmeste årene, samt Norges Banks begrensede handlingsrom for å øke renten, er trolig hovedforklaringene bak den store optimismen innen bygge- og anleggsnæringen.

Forventninger om betydelig sysselsettingsvekst i hotell- og restaurantnæringen

I følge tall fra Nasjonalregnskapet har antallet sysselsatte i hotell- og restaurantnæringen gått opp med om lag tre prosent fra 2005 til 2006, mens overnattingsstatistikken viser at det har vært en vekst på fire prosent i antallet overnattinger ved norske hoteller fra de ni første månedene i 2006 til tilsvarende periode i 2007. Dette indikerer en næring i vekst, og 51 prosent av bedriftene forventer flere ansatte om ett år og bare ni prosent forventer færre ansatte.

Bedriftene innen varehandel venter flere sysselsatte

Antall sysselsatte innenfor varehandelen (detaljvarehandel og engros handel) økte med fem prosent fra 2003 til 2007. Denne veksten har nær sammenheng med den kraftige økningen i husholdningenes disponible inntekter i perioden. Sterk sysselsettingsvekst, god reallønnsutvikling og lav rente har bidratt sterkt til denne utviklingen.

I bedriftsundersøkelsen forventer nesten to av fem bedrifter flere ansatte om ett år, mens kun en av 25 venter en reduksjon i antall ansatte.

Gode tider innen eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting

Nesten halvparten av bedriftene innenfor eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting venter en økning i antall ansatte om ett år. Stor omsetning av boliger og næringseiendommer med tilhørende prisvekst, gir økt omsetning og verdiskaping innenfor eiendomsdrift. Antall sysselsatte innenfor eiendomsdrift har økt med 17 prosent fra 2003 til 2007.

Virksomheter som spesialiserer seg på utleie av arbeidskraft, er kategorisert i næringsgruppen forretningsmessig tjenesteyting. Disse virksomhetene forventer en betydelig økning i antallet ansatte om ett år, noe som i stor grad har sammenheng med behovet for å rekruttere utenlandsk arbeidskraft til bl.a. bygge- og anleggsbransjen og til deler av industrien. Antallet sysselsatte innenfor forretningsmessig tjenesteyting har økt med 18 prosent siden 2003.

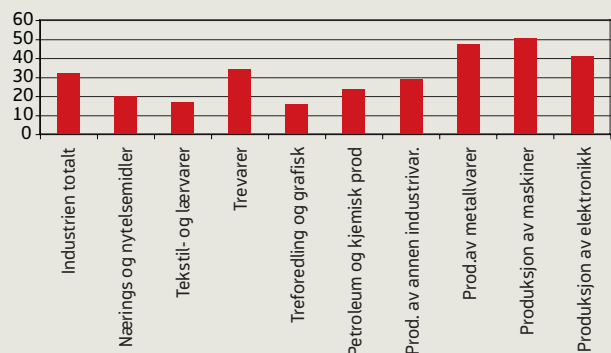
Flere ansatte også i industrien

En kraftig økning i oljerelaterte investeringer, samt en lav realrente, har bidratt til en betydelig økning i verdiskapingen i industrien de siste fire årene. I løpet av denne perioden har antallet helt ledige med bakgrunn fra ulike industriyrker gått ned med hele 64 prosent. De to siste årene har det også vært en vekst i sysselsettingen innenfor industrien. Høstens bedriftsundersøkelse viser at vel fire av ti industribedrifter forventer å ha flere ansatte om ett år, mens om lag hver tolvte industrivirksomhet venter å ha færre ansatte.

Størst optimisme er det innenfor produksjon av maskiner og produksjon av metallvarer, der over halvparten av bedriftene forventer en økning i antall ansatte om ett år. Kun fem prosent av bedriftene innenfor disse to industri-næringene venter en nedgang i sysselsettingen det neste året. De høye prisene på metaller er trolig en viktig årsak til at mange bedrifter som produserer metallvarer venter en ekspansjon i arbeidsstokken det nærmeste året.

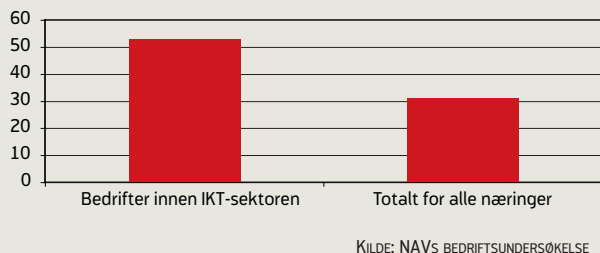
Av figur 4 ser vi at alle undergrupper innenfor industrien venter en økning i antall ansatte ett år frem i tid.

Figur 4:
NAV's sysselsettingsbarometer. Resultater fordelt på undergrupper i industrien. I prosent.

KILDE: NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

Figur 5:
NAV's sysselsettingsbarometer. Resultater innenfor IKT.

Stort behov for arbeidskraft også innenfor offentlig forvaltning

Innenfor offentlig sektor er det i forvaltningen vi finner den største andelen virksomheter som oppgir at de venter flere ansatte om ett år (38 %) og færrest som venter en reduksjon av arbeidsstokken (6 %). Antallet sysselsatte innenfor offentlig forvaltning har vært om lag uendret gjennom de siste 4 årene. De høye sysselsettingsforventningene i offentlig forvaltning kan ha sammenheng med romsligere budsjetter.

Dårligere tider for kommunikasjon

Nesten hver fjerde bedrift innenfor næringsgruppen kommunikasjon venter færre ansatte om ett år. Nesten like

mange venter en økning i antall ansatte. Halvparten av bedriftene forventer å opprettholde sysselsettingen på dagens nivå. Antallet sysselsatte innenfor denne næringsgruppen har vært svakt synkende gjennom de siste 4 årene.

De svake sysselsettingsforventningene kan ha sammenheng med overetableringer innenfor telekommunikasjon og tilpasninger til en ny markedsstruktur i deler av næringen. De svake tallene er imidlertid noe overraskende, tatt i betraktning den betydelige inntjeningen store selskaper innenfor telekommunikasjon har hatt det siste året.

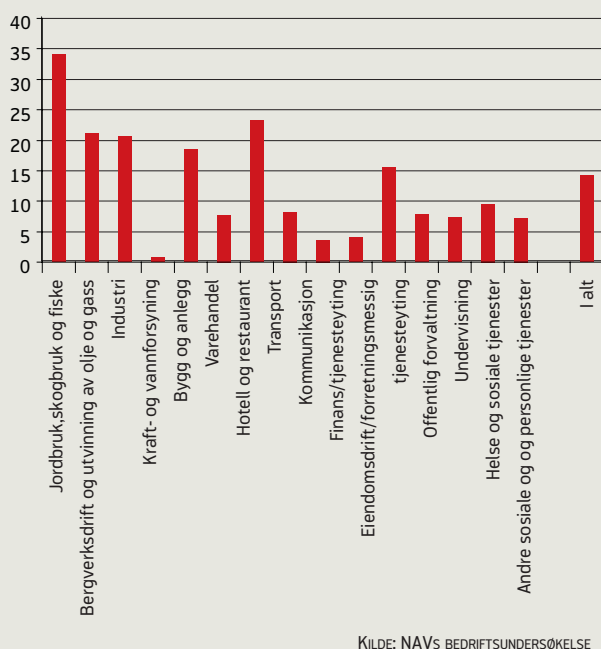
Høye forventninger innen IKT-sektoren

Etter en turbulent periode med mange konkurser og høy arbeidsledighet blant personer med IKT-bakgrunn, har aktiviteten innenfor sektoren tatt seg sterkt opp de siste tre årene. I høstens bedriftsundersøkelse venter om lag 53 prosent av bedriftene flere sysselsatte i løpet av det kommende året, mens bare sju prosent venter færre ansatte i egen bedrift.

Stort behov for utenlandsk arbeidskraft innenfor enkelte næringer

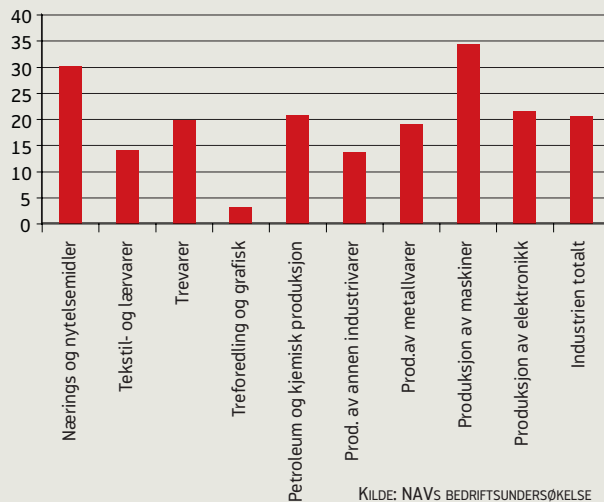
I høykonjunkturen vi nå er inne i, har det vært en betydelig tilførsel av utenlandsk arbeidskraft, og da særlig til bygge- og anleggsnæringen og til deler av industrien. Tilgangen på utenlandsk arbeidskraft økte kraftig da åtte nye land ble medlemmer av EU i mai 2004². I høstens bedriftsundersøkelse har vi spurt bedriftene om de tror de vil ha behov for

Figur 6:
Andel bedrifter innenfor den enkelte næring som forventer å rekruttere arbeidskraft fra utlandet kommende år.

² To nye land fra Øst-Europa, Bulgaria og Romania, ble medlemmer av EU ved årsskiftet 2006/2007. Etter justeringer, ble disse landene inkludert i EØS-avtalen med de samme rettigheter og begrensninger på arbeidsmarkedsområdet som medlemslandene fra mai 2004. De åtte landene som ble medlem i 2004 var Estland, Latvia, Litauen, Polen, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn

Figur 7:
Andel bedrifter innenfor ulike undergrupper i industrien som forventer å rekruttere arbeidskraft fra utlandet kommende år.

utenlandsk arbeidskraft i løpet av det kommende året. 14 prosent av bedriftene svarte ja på dette spørsmålet. Størst behov for utenlandsk arbeidskraft er det innenfor næringsgruppen jordbruk, skogbruk og fiske, der 34 prosent av bedriftene forventer å ha behov for å rekruttere utenlandsk arbeidskraft på ett års sikt. Dette skyldes trolig behovet for sesongarbeidskraft i jordbruket, der bruken av og tilgangen på norsk arbeidskraft har gått betydelig ned de siste årene.

Også innenfor hotell- og restaurantnæringen er det en betydelig andel av bedriftene (23 %) som har behov for utenlandsk arbeidskraft det neste året. Denne næringen er også preget av store sesongmessige variasjoner i behovet for arbeidskraft, noe som innebærer et stort behov for utenlandsk arbeidskraft når aktiviteten er på det høyeste.

Industrien og bygge- og anleggsnæringen er to hovedgrupper av næringer der behovet for utenlandsk arbeidskraft fortsatt er stort. 21 prosent av industribedriftene signaliserer behov for utenlandsk arbeidskraft det kommende året, mens det tilsvarende tallet for bedrifter i bygge- og anleggsnæringen er 18 prosent. Innenfor industrien er det særlig undergruppene produksjon av maskiner (34 %) og i nærings- og nytelsesmiddelindustrien (30 %) at behovet for utenlandsk arbeidskraft er stort det kommende året.

STOR MANGEL PÅ ARBEIDSKRAFT

I bedriftsundersøkelsen ber vi bedriftene svare på om de har rekrutteringsproblem. I høst svarte 44 prosent av bedriftene at de har slike problem, og halvparten av disse har alvorlige rekrutteringsproblem. Det vil si at rekrutteringsproblemene har medført at bedriften nå har færre ansatte enn den ellers ville hatt. På bakgrunn av bedriftenes svar har Arbeids- og Velferdsdirektoratet estimert mangelen på arbeidskraft høsten 2007 til 132 400 personer.

Mangel på arbeidskraft – Definisjon

For å kartlegge omfanget av bedriftenes rekrutteringsproblem er det nyttig å måle mangel på arbeidskraft i antall personer. Mangel på arbeidskraft blir i NAVs bedriftsundersøkelse definert av en sekvens bestående av i alt tre spørsmål. Bedriften blir bedt om 1) å besvare om den har rekrutteringsproblem. Dersom svaret er positivt bes bedriften om 2) å oppgi om rekrutteringsproblemene er av en slik karakter at antall ansatte er lavere enn det ellers ville vært. Bedriften bes deretter om 3) å oppgi hvor mange personer dette omfatter, og innenfor hvilke yrker. Mangel på arbeidskraft hos den enkelte bedriften blir definert som antall personer bedriften velger å oppgi i det siste spørsmålet.

I undersøkelsen blir bedriftene også bedt om å oppgi sysselsettingsbehovet i fremtiden. Dette gir oss et anslag på fremtidig etterspørsel etter arbeidskraft, i motsetning til spørsmålet som avdekker mangel på arbeidskraft som kartlegger et øyeblikksbilde. Disse to forholdene på arbeidsmarkedet knytter seg derfor til to forskjellige tidsfaser, noe som i seg selv kan bidra til at bedriftenes optimisme og rekrutteringsproblem kan komme i utakt.

Stramhetsindikatoren

Stramhetsindikatoren er forholdstallet mellom mangelen på arbeidskraft og antall sysselsatte. Et høyt forholdstall indikerer et stramt arbeidsmarked, noe som isolert sett indikerer et problem med å rekruttere arbeidskraft til virksomhetene.

Det presenteres to stramhetsindikatorer. Én for tabeller som beskriver yrker (STYRK) og én for tabeller som beskriver næringsgrupper (NACE). I begge stramhetsindikatorerne er antall personer virksomhetene mangler (telleren) basert på resultater fra NAVs bedriftsundersøkelse 2007. Sysselsettingstallene (nevneren) for yrkesgrupperinger er hentet fra Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser. Siste tilgjengelige sysselsettingstall er fra 2006. For næringsgrupperinger er kilden for sysselsettingstallene Enhetsregisteret. Når det gjelder sysselsetting på landsnivå er totaltallet hentet fra Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser.

HVILKE NÆRINGER HAR STØRST MANGEL PÅ ARBEIDSKRAFT?

Rekrutteringsproblemene varierer betydelig mellom næringene. Bygge- og anleggsnæringen har flest bedrifter med rekrutteringsproblem. 43 prosent av bedriftene i denne næringen oppgir å ha alvorlige rekrutteringsproblem. Dette viser at selv om næringen de siste årene har benyttet et stort antall utenlandske arbeidstagere, er behovet for arbeidskraft fortsatt betydelig.

Målt i antall personer er mangelen størst innen eienomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting, hvor det nå mangler 33 200 personer. Også innen andre konjunkturfølsomme næringer som varehandel og industri er det nå stor mangel på arbeidskraft, mens mangelen er mer moderat innen offentlig sektor.

Utvalgte næringer

Bygge- og anleggsnæringen

Bygge- og anleggsnæringen er den næringen hvor arbeidsmarkedet er strammest, målt ved NAVs stramhetsindikator. Bedriftene innenfor denne næringen mangler nå 22 300 personer, og innen byggfag er det stor mangel på både sivilingeniører og ingeniører, samt ulike typer fagarbeidere.

Oppgangskonjunktoren vi har hatt de siste årene har ført til svært høye boliginvesteringer. Samtidig gir høy oljepris en sterk offentlig økonomi, noe som blant annet bidrar til høyere samferdselsinvesteringer som igjen kommer anleggsnæringen til gode. Dette har gitt et svært stramt arbeidsmarked innen bygge- og anleggsnæringen, og da særlig blant faglærte. Samtidig har arbeidsinnvandringen økt betydelig i samme periode. I følge tall fra Utlendingsdirektoratet, har rundt en fjerdedel av arbeidsinnvandrere som har kommet til Norge hittil i 2007 gått til bygge- og anleggsnæringen. Dette har bidratt til å dempe

lønns- og prisveksten innen denne næringen, noe som igjen kan ha bidratt til at boliginvesteringene har holdt seg på et såpass høyt nivå.

Industrien

Industribedriftene mangler i følge bedriftsundersøkelsen 13 900 personer. Det er særlig innen produksjon av maskiner at mangelen er stor, med 7 900 personer, men også innen produksjon av metaller opplever bedriftene store rekrutteringsproblemer. 38 prosent av bedriftene innen denne industrigruppen melder om at de har alvorlige problemer med rekruttering, og mangelen summerer seg til 2 000 personer. Innen treforedling og grafisk industri er rekrutteringsproblemer små, og kun tre prosent av bedriftene melder her om alvorlige rekrutteringsproblemer.

I tabell 2 ser vi at det er stor mangel på flere typer faglært arbeidskraft som industrimekanikere, sveisere, platearbeidere og maskinarbeidere. I tillegg er det også stor mangel på ingeniører og sivilingeniører i flere industribe-

drifter. For å møte den store mangelen på arbeidskraft ser vi at industrien er blant næringene som i størst grad benytter arbeidskraft fra de nye EU-landene.

Eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting

Mangelen på arbeidskraft innen eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting summerer seg til 33 200 personer.

Eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting er en sammensatt næringsgruppe som omfatter blant annet forskjellige typer konsulentvirksomheter, rengjøringsbedrifter og bedrifter som driver med utleie av arbeidskraft. En del av mangelen på arbeidskraft må derfor ses i sammenheng med rekrutteringsproblemer innen salgsrelaterte yrker, ingeniører og rengjøringspersonale.

Selv om eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting er en stor næring, utgjør en mangel på 33 200 personer et betydelig rekrutteringsproblem. Målt ved stramhetsindikatoren er det kun innen bygge- og anleggsnæringen at arbeidsmarkedet er strammere.

Tabell 1:

Estimert mangel på arbeidskraft fordelt på næringer. Høsten 2007.

	Mangel på arbeidskraft i antall personer	NAV's stramhetsindikator	Andel bedrifter med alvorlige rekrutteringsproblemer
Jordbruk, skogbruk og fiske	2 600	8,4	16
Bergverksdrift og utvinning av olje og gass	700	1,9	28
Industrien	13 900	5,3	26
Nærings og nytelsemidler	900	1,9	17
Tekstil- og lærvarer	300	4,9	25
Trevarer	700	4,5	26
Treforedling og grafisk	100	0,2	3
Petroleum og kjemisk produksjon	200	0,7	18
Prod. av annen industrivarer	1 000	4,6	18
Prod. av metallvarer	2 000	5,9	38
Produksjon av maskiner	7 900	12,2	48
Produksjon av elektronikk	900	4,4	31
Kraft- og vannforsyning	300	1,8	18
Bygg og anlegg	22 300	14,5	43
Varehandel	21 500	6,3	17
Hotell og restaurant	5 700	7,0	33
Transport	12 800	11,2	25
Kommunikasjon	1 500	3,8	13
Finans/tjenesteyting	600	1,2	21
Eiendomsdrift/forretningsmessig tjenesteyting	33 200	13,1	24
Offentlig forvaltning	3 100	2,2	25
Undervisning	2 400	1,3	12
Helse og sosiale tjenester	9 900	2,2	19
Andre sosiale og personlige tjenester	1 900	2,3	17
I alt	132 400	5,6	22

KILDE: NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

Varehandel

Varehandel har i høstens bedriftsundersøkelse rapportert om en mangel på 21 500 personer. Høykonjunkturen vi nå er inne i har gitt svært lav arbeidsledighet og sterk vekst i sysselsettingen, noe som har gitt økt kjøpekraft og økt varekonsum. Dette gjør at etterspørselen etter arbeidskraft øker også innenfor varehandel, og mange bedrifter har nå problem med å få rekruttert den arbeidskraften de ønsker.

Svarprosenten innenfor denne næringen var imidlertid litt lav, og det er derfor noe høyere usikkerhet knyttet til den estimerte mangelen innenfor varehandel enn innenfor de andre næringene.

Hotell- og restaurantnæringen

Bedriftene innen hotell- og restaurantnæringen melder om en mangel på 5 700 personer, og det er spesielt kokker bedriftene har problem med å få rekruttert. Målt i forhold til sysselsettingen, ser vi av tabell 1 at stramhetsindikatoren for hotell- og restaurantnæringen ligger over det totale gjennomsnittet for alle næringene. Også innen hotell- og restaurantnæringen var svarprosenten lav, og den estimerte mangelen er derfor noe mer usikker.

Offentlig forvaltning

Mangelen på arbeidskraft innen offentlig forvaltning summerer seg i høst til 3 100 personer. Stramhetsindikatoren er imidlertid fortsatt lav, noe som viser at rekrutteringsproblemene for virksomhetene innen offentlig forvaltning er relativt små.

Undervisning

Det mangler 2 400 personer innenfor undervisningssektoren. Sett i forhold til sysselsettingsnivået er rekrutteringsproblemene innen undervisning små.

Skolene skiller seg ut med små rekrutteringsproblemer også i vårundersøkelsene. Dette har sammenheng med at vårens bedriftsundersøkelse gjennomføres i en periode hvor få skoler har behov for å rekruttere. Høstens undersøkelse ble gjennomført i oktober, noe som tilsier at situasjonen vil være den samme også i denne undersøkelsen. Skolene vil på dette tidspunktet i stor grad ha fylt opp de ledige stillingene de eventuelt hadde ved skolestart, og har derfor i liten grad rekrutteringsproblemer. Dette kan bidra til for lave anslag for mangelen på arbeidskraft innen undervisningssektoren.

Det ble heller ikke i høstens bedriftsundersøkelse funnet noen mangel på førskolelærere. Dette til tross for at det spesielt i storbyene er stor etterspørsel etter førskolelærere, samtidig som arbeidsledigheten er svært lav. Dette kan komme av at vi i bedriftsundersøkelsen ikke problematiserer i hvilken grad barnehagene og skolene ansetter ufaglært arbeidskraft. Barnehagene vil i stor grad ansette barnehageassistenter dersom de ikke får førskolelærere, og vil dermed gjerne svare nei på om de har så alvorlige rekrutteringsproblemer at de har færre ansatte enn de ellers

ville hatt. Dette gjør at resultatene for undervisningssektoren ikke er helt sammenlignbare med resultatene for de andre næringene.

Helse og sosiale tjenester

Virksomhetene innen helse- og sosialtjenester mangler 9 900 personer i følge høstens bedriftsundersøkelse. Stramhetsindikatoren viser imidlertid at rekrutteringsproblemene innen helse og sosiale tjenester fortsatt er godt under gjennomsnittet for alle næringer.

REKRUTTERINGSPROBLEM FORDELT PÅ YRKER

I bedriftsundersøkelsen har vi bedt bedriftene oppgi innenfor hvilke yrker de har så store rekrutteringsproblemer at de har færre ansatte enn de ellers ville hatt. De er også bedt om å oppgi hvor mange ansatte dette dreier seg om. Ved hjelp av svarene på dette spørsmålet beregnes mangelen innenfor de enkelte yrker.

Tabell 2 viser mangel på arbeidskraft innenfor de yrkesgruppene der mangelen på arbeidskraft er størst. Det foreligger ikke beregninger for alle yrkesgrupper. Dette fordi mangelen på arbeidskraft ikke kan estimeres innenfor yrker der det kun er et fåtall bedrifter i utvalget som har oppgitt mangel på arbeidskraft. I de fleste slike tilfeller må vi forvente at et fåtall observasjoner i utvalget reflekterer at det er liten mangel innenfor dette yrket. Et fåtall observasjoner kan likevel summere seg til et betydelig antall personer. Det kan derfor være mangel på arbeidskraft innenfor en yrkesgruppe selv om yrket ikke er oppført i tabell 2. Ettersom NAVs bedriftsundersøkelse er en utvalgsundersøkelse, vil det være usikkerhet knyttet til estimatene på mangel. Usikkerheten kan variere fra yrke til yrke.

Tabell 3 viser den relative mangelen på arbeidskraft fordelt på yrkesgrupper. Det absolutte tallet over mangel på arbeidskraft vil ha sammenheng med hvor stor yrkesgruppen er, mens det relative tallet tar hensyn til ulik størrelse på yrkesgruppene. Den relative mangelen er presentert i form av en stramhetsindikator (se egen ramme tidligere i artikkelen). Eksempelvis kan en mangel på 1 200 murere være like virksomhetskritisk som en mangel på 4 800 rørleggere, ettersom arbeidsstyrken for den siste gruppen er langt større. Vi ser derfor også på forholdstallet mellom mangelen på arbeidskraft og antall sysselsatte i yrkene og benevner dette som stramhetsindikatoren.

I spørsmålet som avdekker mangel, bes bedriftene ta stilling til om rekrutteringsproblemene er av en slik art at man har færre ansatte enn man ellers ville hatt. Innenfor enkelte yrker kan det benyttes ufaglært arbeidskraft uten at dette i bedriftsundersøkelsen blir registrert som et alvorlig rekrutteringsproblem. På den annen side vil enkelte arbeidsgivere ønske seg ansatte med kompetanse utover det som er normalt innenfor en yrkesgruppe.

Den enkelte virksomhet rapporterer kun om mangel på arbeidskraft, ikke overskudd av arbeidskraft. Dette betyr

at dersom en bedrift mangler 10 snekkere og en annen bedrift har et overskudd på 10 snekkere, så vil summen av dette bli et udekket behov på arbeidskraft på 10 snekkere. Den estimerte mangelen på 132 400 personer representerer derfor et bruttotall på udekket behov for arbeidskraft. I en viss utstrekning blir dette dekket opp av den løpende tilgangen av arbeidskraft over tid.

Stor mangel på transportmedarbeidere

Den absolutte mangelen på arbeidskraft er størst blant bil-, drosje- og varebilførere. Samlet mangler det nå 9 750 personer innen denne yrkesgruppen. Det er også stor mangel på buss- og sporvognførere (5 000 personer) og lastebil- og vogntogførere (2 150). Sett i forhold til sysselsettingen, ser vi av tabell 3 at det nå er betydelige problemer med å få rekruttert arbeidskraft innen alle disse yrkene, og det er trolig i de store byene at mangelen er størst.

Bedriftene mangler 1 900 systemutviklere og programmerere

I høstens bedriftsundersøkelse mangler det 1 900 systemutviklere og programmerere, og rekrutteringsproblemene er dermed moderate innen disse yrkene når vi ser det i for-

hold til sysselsettingen. Arbeidsledigheten er imidlertid svært lav samtidig som sysselsettingsforventningene innen IKT-sektoren er svært høye. Det er derfor grunn til å tro at rekrutteringsproblemene vil tilta i tiden som kommer.

Stor mangel på ingeniører og sivilingeniører

Bedrifter innen flere næringer melder om problem med å rekruttere sivilingeniører og ingeniører. Det er stor mangel på byggingeniører (2 250), ingeniører innen olje, bergverk og metallurgi (2 250), maskiningeniører (1 750) og sivilingeniører innen bygg (1 550). Ingeniører og sivilingeniører er konjunkturfølsomme yrkesgrupper hvor arbeidsledigheten vil svinge med konjunktturene, og hvor spesielt nyutdannede merker konjunktursituasjonen. Arbeidsledigheten er svært lav for disse yrkene og mange får nå tilbud om jobb før de er ferdig utdannet. Bedriftene innen både industri, IKT og bygg og anlegg er svært optimistiske med tanke på sysselsettingsutviklingen det neste året, noe som gjør at vi kan forvente ytterligere økning i mangelen på ingeniører og sivilingeniører.

Tabell 2:

Estimert mangel på arbeidskraft for utvalgte yrker. Sortert etter antall personer bedriftene mangler. Høsten 2007

STYRK	STILLING	2007	STYRK	STILLING	2007
8321	Bil-, drosje- og varebilførere	9750	3433	Revisorer (ikke statsautoriserte) og regnskapsførere	900
7125	Tømrere	6000	8224	Operatører innen plastfag og plastproduksjon	900
8322	Buss- og sporvognførere	5000	3120	Dataingeniører og -teknikere	850
7134	Rørleggere og VVS-montører	4800	2149	Andre sivilingeniører og tilsvarende yrker	800
5122	Kokker	4600	7412	Bakere og konditorer	800
7237	Industrimekanikere	3750	9132	Rengjøringspersonale i bedrifter o.l.	800
5123	Hovmestere, servitører og barkeepere	3700	3450	Polititjenestemenn	750
7212	Sveisere	3700	2221	Leger	700
3412	Forsikringskonsulenter	3250	8263	Industrisivere	700
7241	Elektrikere, elektronikere o.l.	3200	5132	Omsorgsarbeidere og hjelpepleiere	650
5221	Butikkmedarbeidere o.l.	3150	7132	Isolatorer og kapslere	600
7214	Platearbeidere	3050	8271	Fagarbeidere innen bearbeiding av fisk og fiskeprodukter	600
7231	Bilmekanikere	2750	3112	Elkraftingeniører og -teknikere	550
3418	Kundebehandlere (banktjenester)	2500	7244	Energimontører	550
8213	Maskinarbeidere	2350	2230	Spesialsykepleiere og jordmødre	500
3111	Bygningsingeniører og -teknikere	2250	3141	Skipsmaskinister	500
3116	Ingeniører og teknikere innen olje, bergverk og metallurgi	2250	4114	Kontomedarbeidere	500
7421	Snekkere	2200	6130	Plante- og husdyrprodusenter	500
5131	Barne- og ungdomsarbeidere o.l.	2150	7133	Glassarbeidere	500
8323	Lastebil- og vogntogførere	2150	2145	Sivilingeniører (maskin- og marinteknikk)	400
2130	Systemutviklere og programmerere	1900	4131	Lagermedarbeidere og materialforvaltere	400
7233	Landbruks- og anleggsmaskinmekanikere	1900	7128	Stillasbyggere	400
3113	Elektronikk- og telekommunikasjonsingeniører og -teknikere	1750	8211	Operatører innen metallvareproduksjon	400
3114	Maskiningeniører og -teknikere	1750	5224	Selgere (engros)	350
8141	Operatører innen produksjon og videreføring av trelastprodukter	1750	2147	Sivilingeniører (geofag, petroleums-teknologi, metallurgi o.l.)	300
5141	Frisører, kosmetologer o.l.	1700	7411	Slaktere, fiskehandlere o.l.	300
8331	Anleggsmaskinførere	1650	8282	Operatører og montører innen produksjon av elektronisk utstyr	300
2142	Sivilingeniører (bygg og anlegg)	1550	8332	Kran- og heisførere ol.	300
3119	Andre ingeniører og teknikere	1450	9320	Hjelparbeidere innen industri	300
9151	Bud o.l.	1350	2545	Psykologer	250
7213	Kopper- og blikkslagere	1250	4121	Økonomimedarbeidere og revisjons-assistenten	250
2511	Statsautoriserte revisorer	1200	1234	Markeds- og informasjonsdirektører	200
7121	Murere m.fl.	1200	3310	Grunnskolelærere	200
7235	Automatikkmekanikere	1100	8212	Verktøymakere o.l.	200
6112	Gartneriarbeidere	1050	1231	Finans-, økonomi- og administrasjonsdirektører	150
3411	Finansmeglere	1000	2413	Teknisk og naturvitenskaplig planlegging og utredning	150
7141	Malere og byggtapetserere	1000	2541	Sosial- og siviløkonomer	150
7142	Overflatebehandlere og lakkerere	1000			
3231	Sykepleiere	950			
3415	Tekniske og kommersielle salgsrepresentanter	950			
3232	Vernepleiere	900			

KILDE: NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

Tabell 3:

Estimert mangel på arbeidskraft for utvalgte yrker. I antall personer og stramhetsindikator. Sortert etter stramhetsindikator. Høsten 2007.

STYRK STILLING		Mangel på arbeidskraft i antall personer, 2007	Stramhets- indikator
8213	Maskinarbeidere	2350	59,2 %
6112	Gartneriarbeidere	1050	55,2 %
7235	Automatikkmechanikere	1100	51,7 %
8141	Operatører innen produksjon og videreforedling av trelastprodukter	1750	50,3 %
7214	Platearbeidere	3050	49,7 %
8321	Bil-, drosje- og varebilførere	9750	46,5 %
7233	Landbruks- og anleggsmakinmekanikere	1900	44,1 %
8322	Buss- og sporvognførere	5000	41,6 %
7213	Kopper- og blikkslagere	1250	41,4 %
2511	Statsautoriserte revisorer	1200	41,1 %
2142	Sivilingeniører (bygg og anlegg)	1550	34,3 %
7133	Glassarbeidere	500	33,2 %
3412	Forsikringskonsulenter	3250	32,5 %
7212	Sveisere	3700	32,1 %
7132	Isolatører og kapslere	600	30,4 %
7142	Overflatebehandlere og lakkerere	1000	29,8 %
7121	Murere m.fl.	1200	29,1 %
7134	Rørleggere og VVS-montører	4800	28,8 %
7412	Bakere og konditorer	800	26,3 %
3114	Maskiningeniører og -teknikere	1750	24,8 %
8263	Industrisyere	700	24,5 %
7237	Industrimekanikere	3750	24,4 %
8224	Operatører innen plastfag og plastproduksjon	900	22,4 %
9151	Bud o.l.	1350	21,9 %
3116	Ingeniører og teknikere innen olje, bergverk og metallurgi	2250	21,9 %
3113	Elektronikk- og telekommunikasjonsingeniører og -teknikere	1750	19,7 %
3411	Finansmeglere	1000	19,3 %
2145	Sivilingeniører (maskin- og marinteknikk)	400	19,1 %
5123	Hovmestere, servitører og barkeepere	3700	17,2 %
5122	Kokker	4600	16,6 %
8212	Verktøymakere o.l.	200	16,3 %
7128	Stillasbyggere	400	15,7 %
7231	Bilmekanikere	2750	15,4 %
3111	Bygningsingeniører og -teknikere	2250	15,0 %
7421	Snekkere	2200	14,7 %
7244	Energimontører	550	14,6 %
2149	Andre sivilingeniører og tilsvarende yrker	800	14,5 %
7125	Tømrere	6000	13,7 %
3119	Andre ingeniører og teknikere	1450	13,4 %
3141	Skipsmaskinister	500	13,3 %
3232	Vernepleiere	900	13,0 %
7141	Malere og byggtapetsere	1000	12,4 %
8332	Kran- og heisførere ol.	300	11,6 %
3418	Kundebehandlere (banktjenester)	2500	10,9 %
3450	Polititjenestemenn	750	10,8 %

STYRK STILLING

		Mangel på arbeidskraft i antall personer, 2007	Stramhets- indikator
3112	Elkraftingeniører og -teknikere	550	9,8 %
8331	Anleggsmaskinførere	1650	9,7 %
7241	Elektrikere, elektronikere o.l	3200	9,0 %
8323	Lastebil- og vogntogførere	2150	8,8 %
5141	Frisører, kosmetologer o.l.	1700	8,8 %
7411	Slaktere, fiskehandlere o.l.	300	8,6 %
8271	Fagarbeidere innen bearbeiding av fisk og fiskeprodukter	600	8,4 %
8282	Operatører og montører innen produksjon av elektronisk utstyr	300	6,8 %
8211	Operatører innen metallvareproduksjon	400	6,7 %
2130	Systemutviklere og programmerere	1900	5,7 %
2147	Sivilingeniører (geofag, petroleumsteknologi, metallurgi o.l.)	300	5,4 %
2545	Psykologer	250	5,1 %
6130	Plante- og husdyrprodusenter	500	4,9 %
1234	Markeds- og informasjonsdirektører	200	4,6 %
2221	Leger	700	4,5 %
9320	Hjelperearbeidere innen industri	300	3,2 %
3415	Tekniske og kommersielle salgsrepresentanter	950	3,2 %
3120	Dataingeniører og -teknikere	850	3,0 %
5131	Barne- og ungdomsarbeidere o.l.	2150	2,8 %
2230	Spesialsykepleiere og jordmødre	500	2,6 %
2413	Teknisk og naturvitenskaplig planlegging og utredning	150	2,5 %
3433	Revisorer (ikke statsautoriserte) og regnskapsførere	900	2,2 %
2541	Sosial- og siviløkonomer	150	1,9 %
1231	Finans-, økonomi- og administrasjonsdirektører	150	1,8 %
3231	Sykepleiere	950	1,8 %
5221	Butikkmedarbeidere o.l.	3150	1,8 %
5224	Selgere (engros)	350	1,5 %
4131	Lagermedarbeidere og materialforvaltere	400	1,5 %
9132	Rengjøringspersonale i bedrifter o.l.	800	1,4 %
4121	Økonomimedarbeidere og revisjonsassistenter	250	1,3 %
4114	Kontomedarbeidere	500	1,1 %
5132	Omsorgsarbeidere og hjelpepleiere	650	0,8 %
3310	Grunnskolelærere	200	0,3 %

KILDE: NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

Metodisk vedlegg

I bedriftsundersøkelsen trekkes et utvalg av bedrifter fra Bedrifts- og foretaksregisteret (Enhetsregisteret). Utvalget trekkes tilfeldig, men alle bedrifter med mer enn 400 ansatte er med i utvalget. I tillegg er alle bedrifter med mer enn 200 ansatte i næringene offentlig forvaltning, undervisning, helse- og sosialtjenester og andre sosiale og personlige tjenester med i utvalget. Dette fordi dette ofte er bedrifter som skiller seg fra andre når det gjelder hvilke yrker de etterspør. Størrelsen på utvalget er bestemt slik at det skal sikres representativitet på alle næringer.

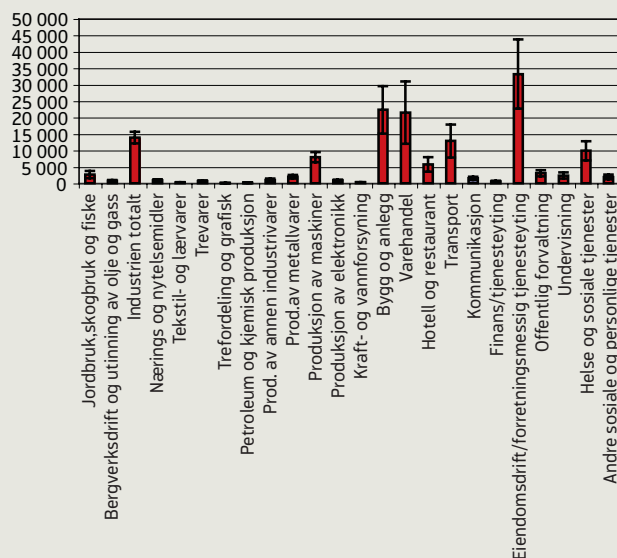
Det stilles i alt seks spørsmål i undersøkelsen. Bedriftene blir bedt om å svare enten postalt eller per e-post. Spørsmålene i undersøkelsen gir anslag på bedriftenes sysselsetningsforventninger for det kommende året, om bedriften forventer å rekruttere arbeidskraft fra utlandet, og om bedriften har rekrutteringsproblem innenfor spesifikke yrker.

I de tilfellene der resultatene på landsbasis skal presenteres i form av andeler, og ikke absoluttverdier, vektet resultatene. Et eksempel på en slik problemstilling er kartlegging av andel bedrifter som forventer sysselsetningsvekst i det kommende år. Ettersom næringene varierer i størrelse er det nødvendig å tildele de store næringene mer vekt enn de små. Vektingen konstrueres ut fra forholdet mellom antall bedrifter i næringen og antall bedrifter totalt. Ettersom utvalget har en overrepresentasjon av store bedrifter, må resultatene innenfor hver næring vektet også i forhold til andelen små og store bedrifter i populasjonen.

Mangel på arbeidskraft estimeres ved hjelp av en modell som tar hensyn til bedriftenes geografiske kjennetegn, næringsvise kjennetegn, antall ansatte og observert mangel. Resultatet brukes til å predikere mangelen på arbeidskraft i de bedriftene som ikke ble tatt inn i utvalget.

Det vil knytte seg usikkerhet til disse estimatene. Jo mer detaljert kjennetegn det søkes på, dess større er usikkerheten knyttet til estimatet. Det er med andre ord større usikkerhet knyttet til estimatene for mangel per yrke enn per næring fordi det her vil være færre observasjoner. Det er

Figur 8:
Estimert mangel på arbeidskraft med konfidensintervaller. Næringsvise resultat.

KILDE: NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

også større usikkerhet knyttet til anslagene i høstens undersøkelse enn vårens fordi vi om høsten har et atskillig mindre utvalg.

NAV har beregnet konfidensintervall for estimert mangel på arbeidskraft. Den faktiske mangel vil med 90 prosent sannsynlighet ligge innenfor de respektive konfidensintervallene som er presentert i figuren under. Nederste mulige grense for et konfidensintervall kan ikke være lavere enn observert mangel i utvalget.

Arbeids- og velferdsdirektoratet kan kontaktes dersom det ønskes mer utdypende informasjon om estimering av mangel på arbeidskraft og beregning av konfidensintervaller.